

Industriālās simbiozes šķēršļi un virzītājspēki Latvijā

Industriālā simbioze ir rūpniecības uzņēmuma blakusproduktu pārdošana vai nodošana tālāk citiem ražošanas uzņēmumiem, lai tie tiktu tālāk izmantoti par izejmateriālu citu produktu ražošanā vai enerģijas atgūšanā. Lai gan iepriekš veiktā izpēte un rūpniecības uzņēmumu aptauja ir ļāvusi identificēt dažādus šādas industriālās simbiozes piemērus Latvijā, līdzīgi kā liecina ārvalstu pieredze, industriālās simbiozes plašāku ieviešanu un potenciālo ieguvumu izmantošanu kavē dažādi industriālās simbiozes šķēršļi. Pasaules mērogā uzņēmumu sadarbības analizējuši dažādi zinātnieki, un līdz šim nav pieejama vienota metodika un šķēršļu iedalījums. Taču, dažās no plašāk izmantotajām šķēršļu analīzes pieejām, tie tiek iedalīti galvenokārt tehniskajos un ne tehniskajos šķēršļos, kur ne tehniskie šķēršļi var būt gan ekonomiski, gan organizatoriski, uzvedības jeb motivācijas, politiski, informācijas, juridiski vai normatīvi.

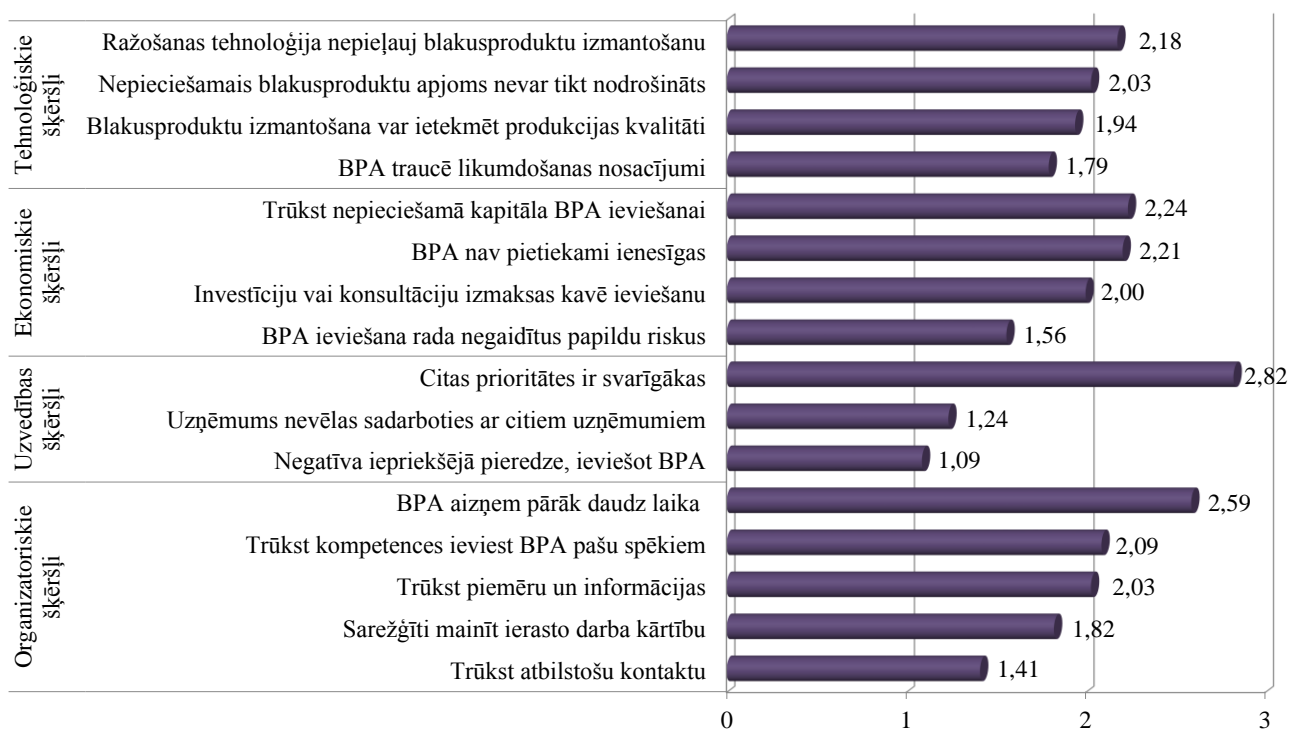
Atkarībā no to veida, industriālās simbiozes šķēršļi ietekmē dažādus industriālās simbiozes posmus. Piemēram, informācijas trūkums kā arī laika trūkums un uzņēmumu aizņemtība ar citiem prioritārākiem darbības virzieniem traucē industriālās simbiozes iespēju apzināšanu. Politiskie, juridiskie un normatīvie šķēršļi ietekmē potenciālu sadarbību ieviešanu, jo izmantojot nodokļu vai soda naudu sistēmu noteiktu blakusproduktu atkārtota izmantošana var tikt padarīta par nelikumīgu vai ekonomiski neizdevīgu. Ekonomiskie šķēršļi saistīti gan ar industriālās simbiozes ieviešanai nepieciešamā kapitāla un investīciju trūkumu, gan ar to, ka daži sadarbību veidi nespēj nodrošināt pietiekamu ekonomisko izdevīgumu.

Līdzās industriālās simbiozes šķēršļiem pastāv arī industriālās simbiozes virzītājspēki, kurus iespējams iedalīt līdzīgās kategorijās. Virzītājspēki darbojas pretēji šķēršļiem, piemēram, likumiskie un normatīvie virzītājspēki var nodrošināt juridisko ietvaru konkrētu sadarbību ieviešanai, ekonomiskie virzītājspēki, piemēram, nodokļu atlaides vai subsīdijas, var stimulēt sadarbību ieviešanu.

Stiprinot industriālās simbiozes virzītājspēkus vai izmantojot dažādus industriālās šķēršļu pārvarēšanas mehānismus, iespējams veicināt industriālās simbiozes ieviešanu Latvijā un tā samazināt rūpniecības ietekmi uz vidi. Taču vispirms nepieciešams noskaidrot, kuri no teorētiski iespējamiem industriālās simbiozes šķēršļiem un virzītājspēkiem ir aktuāli tieši Latvijas rūpniecības uzņēmumos. Tādēļ Valsts pētījuma programmas ietvaros tika veikta aptauja, kurā tika aptaujāti 36 rūpniecības uzņēmumu pārstāvji. Aptaujātie uzņēmumi pārstāv gan pārtikas, dzērienu, ķīmisko vielu ražošanas, kokapstrādes, iespieddrukas, gumijas un plastmasas produktu, nemetālisko minerālu izstrādājumu, gatavo metālizstrādājumu ražošanas, transportlīdzekļu un mēbeļu ražošanas nozares. Kā arī tika aptaujāti uzņēmumi no visām izmēra kategorijām - mikrouzņēmumi, mazie, vidējie un lielie uzņēmumi.

Pētījuma rezultāti (sk. 1. attēlu) liecina, ka būtiskākie industriālās simbiozes šķēršļi aptaujātajos uzņēmumos ir:

- blakusproduktu apmaiņu zemāka prioritāte salīdzinājumā ar uzņēmuma pamatdarbību un citām darbības jomām (piemēram, pamatprodukcijas ražošana, energoefektivitātes pasākumi);
- organizatoriskie šķēršļi, piemēram, izpētei un blakusproduktu apmaiņu ieviešanai nepieciešamā laika trūkums;
- ekonomiskie šķēršļi, piemēram, nepieciešamā kapitāla trūkums, vai tas, ka blakusproduktu apmaiņas rada pārāk mazu peļņu vai ietaupījumus;
- tehniskie šķēršļi, piemēram, blakusproduktu izmantošanu nepieļauj uzņēmumā uzstādītās iekārtas, vai nav iespējams nodrošināt nepieciešamo blakusproduktu apjomu.

1. attēls. Industriālās simbiozes šķēršļu novērtējums

Uzņēmumi tika aptaujāti arī par iespējamiem industriālās simbiozes virzītājspēkiem, kuri lielākoties tika novērtēti pozitīvi. Visaugstāk novērt virzītājspēks ekonomiskā motivācija, kā arī normatīvais virzītājspēks, kas raksturo uzņēmuma vispārīgo mērķi veicināt ieguvumus videi kopumā, ne tikai individuāli katram uzņēmumam. Aptaujas ietvaros kā augstāk novērtētie industriālās simbiozes šķēršļu pārvarēšanas mehānismi tika novērtēti ekonomiskie mehānismi (subsīdijas un nodokļu atlaides), līdzdalība pilotprojektos un praktiskās apmācības. Savukārt ar valsts institūcijām un likumdošanas prasībām saistītie mehānismi tika novērtēti viszemāk.

RTU
VASSI

Blakusproduktu izmantošana arī veicina augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanu no līdz šim neizmantotiem resursiem, tā veicinot uzņēmumu konkurētspēju un jaunu biznesa iespēju apguvi. Kopumā industriālās simbioze rada ieguvumu gan pašiem uzņēmumiem, gan sabiedrībai kopumā, jo veicina resursu efektīvāku izmantošanu, atkritumu apjomu samazināšanu un rūpniecības sektora mazāku ietekmi uz vidi. Šis ir pirmais pētījums par industriālās simbiozes šķēršļiem Latvijā, kura rezultāti sniedz svarīgu informāciju turpmākai politikas pilnveidošanai, atbilstošu resursu efektivitātei veicināšanas mehānismu izvēlei rūpniecības sektorā, kā arī papildina zinātniekiem pieejamo informācijas apjomu.